

תורת אמך

ביאורי סוגיות והדרכה לימודית

מסכת ברכות -

פרקים ראשון - שלישי

הלכות קריאת שמע

פתיחה למסכת ברכות

נכתב בסייעתא דשמיא

על ידי

אליהו מאיר ליפשיץ

ב"ר חיים שמאי ז"ל

ישיבת ברכת משה, מעלה אדומים

פתיחה למסכת ברכות

מסכת ברכות פותחת את סדר זרעים למרות שאינה עוסקת במצוות התלויות בארץ. הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה [עמ' מד במהד' ר"י שילת] מבאר שיש קשר בין מסכת ברכות לסדר זרעים. ראשית מבאר הרמב"ם שרבי יהודה הנשיא התחיל את המשנה בסדר זרעים "היות שהדין בו במצוות המיוחדות בצמח הארץ, וצמח הארץ הוא מזון החי, ואלמלא היה האדם חי בלקיחת המזון לא היתה אפשרית לו עבודת ה' בשום אופן מאפניה, ולפיכך הקדים הדיבור במצוות המיוחדות בצמח הארץ". ממשיך הרמב"ם ומבאר שרבי פתח את סדר זרעים במסכת ברכות, "וטעם זה שהרופא הבקי כשירצה לשמור בריאות הבריא כמות שהיא יגש תחלה לתיקון המזון. ולפיכך... התחיל בברכות כי מי שיאכל, לא יוכל לאכול עד שיברך, ולכן ראה שהראוי ביותר לפתוח הדיבור בברכות, כדי לתקן המזון תקון מוסרי". הרמב"ם מסביר שברכות הן התיקון המוסרי של המזון, ולכן בהן נפתח הסדר העוסק במזון מן הצומח [עוד מבאר שם הרמב"ם, שהעיסוק בקריאת שמע ותפילה הוא אגב גררא. כיוון שרבי רצה לפתוח בברכות הנהנין והמזון הוא נזקק להשלים את כל ענייני ברכות, וכיוון שלא ניתן להקדים את ברכות קריאת שמע לקריאה עצמה, לפיכך פתח במצוות קריאת שמע].

הריא"ז [מובא בשלטי הגבורים א.] מפרש שמסכת ברכות אינה קשורה לסדר זרעים, והיא נמצאת בו מחמת הרצון לפתוח בה את סדר המשנה: "ראשית חכמה יראת ה'". על כן היה סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב"ה, ואמרו שחייב אדם לקרוא קריאת שמע לייחד שמו של הקב"ה, ולקבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה והמצוות ערב ובקר, שנאמר 'ובשכבך ובקומך'". במסכת ברכות מובאים יסודות האמונה, ולכן היא פותחת את סדר המשנה.

ניתן להוסיף ולבאר כי ששת סדרי המשנה עוסקים בשישה תחומים שכל אחד מהם קשור לזמן מסוים או לצורך מסוים. את מצוות קריאת שמע, תפילה וברכות לא ניתן לתחום לזמן מסוים ולצורך מסוים, אלא הן משקפות את מערכת היחסים התמידית שבין הנבראים לבין הבורא. על פי זה ניתן לבאר שמסכת ברכות פותחת את סדר המשנה מכיוון שאינה חלק מאף אחד מהסדרים, אלא מסכת עצמאית הקודמת לששת הסדרים.

הרמב"ם עמד על נקודה זו, וכלל את המצוות של מסכת ברכות יחד עם מצוות תפילין, מזוזה, ספר תורה, ציצית ומילה בספר "אהבה". הרמב"ם הכתיר את ספר אהבה בפסוק: "מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" - המצוות של ספר אהבה הן מצוות המבטאות את האהבה התמידית של האדם לקב"ה.

הרמב"ם מסיים את ספר המדע [הל' תשובה פ"ג] בפרק העוסק בחובה לעבוד את הקב"ה מאהבה: "אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל כל הברכות הכתובות בה או כדי שאזכה לחיי העולם הבא... אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על דרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים, ואין

עובדים ה' על דרך זה אלא עמי הארץ והנשים והקטנים שמחנכין אותן לעבוד מיראה עד שתרבה דעתן ויעבדו מאהבה. העובד מאהבה עוסק בתורה ובמצוות והולך בנתיבות החכמה, לא מפני דבר בעולם ולא מפני יראת הרעה ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהוא אמת וסוף הטובה לבא בגללה... וכיצד היא האהבה הראויה הוא שיאהב את ה' אהבה גדולה יתירה עזה מאוד עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד כאלו חולה חולי האהבה שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוגה בה תמיד בין בשבתו בין בקומו בין בשעה שהוא אוכל ושותה, יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוגים בה תמיד כמו שצונו בכל לבבך ובכל נפשך, והוא ששלמה אמר דרך משל: 'כי חולת אהבה אני', וכל שיר השירים משל הוא לענין זה".

פרק זה הוא הקדמה לספר אהבה, ומלמד שהמצוות של ספר אהבה הן מצוות המיועדות להביא לכך ש"תהא נפשו קשורה באהבת ה' ונמצא שוגה בה תמיד".

החשיבות הרבה של המצוות של ספר אהבה נלמדת גם מסדר ספרי הרמב"ם. הרמב"ם פותח את משנה תורה בספר המדע, כיוון שעיקר עבודת ה' היא בידיעת הא-ל, ואחריו בספר אהבה העוסק במצוות הקשורות לאהבת ה'.

מסכת ברכות עוסקת בשישה נושאים:

- א. דיני קריאת שמע [פרקים א-ג].
- ב. דיני תפילה [פרקים ד-ה].
- ג. דיני ברכות הנהנין [פרק ו].
- ד. דיני זימון וברכת המזון [פרק ז].
- ה. מחלוקות שונות בין בית הלל לבית שמאי בדיני סעודה ובדיני ברכות הקשורות אליה [פרק ח].
- ו. ברכות הראיה [פרק ט].